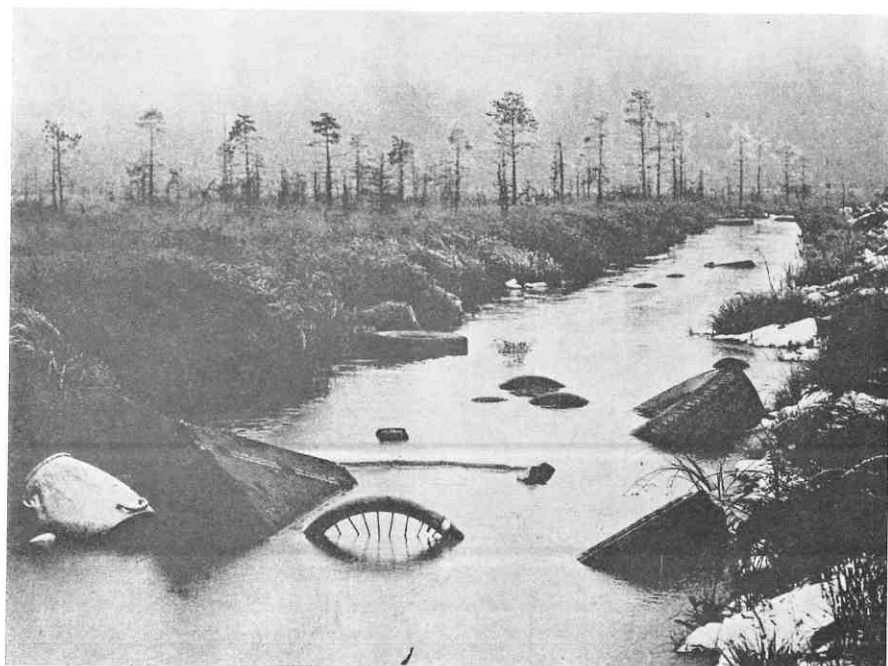
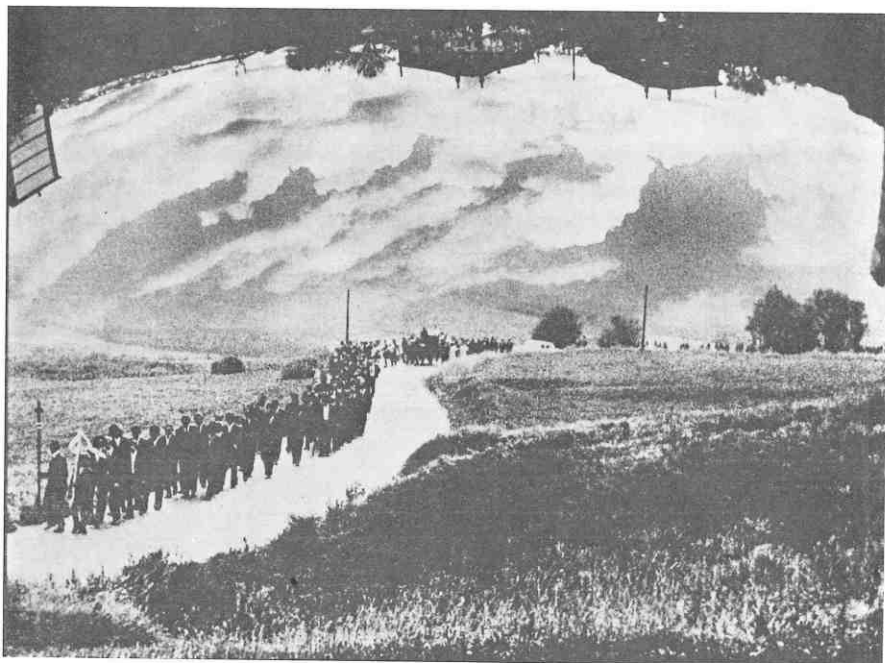

157

17. zagreb salon

međunarodna
izložba fotografije
muzej za umjetnost i obrt
zagreb

stojan dimitrijević

Međunarodni bijenale fotografije u Zagrebu očigledno uživa dobar ugled u svijetu, jer je i ove godine na adresu organizatora, »Fotokluba Zagreb«, stiglo 4247 crno-bijelih fotografija od 1218 autora i 401 kolor-fotografija od 116 autora, što je bez sumnje znak vrlo dobre afirmacije Zagrebačkog salona na me-

đunarodnom planu. To je ujedno i pozitivna okolnost u drugom smislu, jer velik broj fotografija omogućuje u principu kvalitetniju selekciju, a to znači dobru izložbu koja bi mogla više ili manje realno odraziti tokove suvremenih pozicija u odnosu na fotografsko uobličavanje slike. A ti suvremeni tokovi, če-

sto nedovoljno prepoznatljivi, neobično su važni kao izvor informacije iz prve ruke za sve one koji se aktivno ili pasivno bave fotografijom kao kreativnim medijem. Od te enormne mase potencijalnih eksponata — selektor ovogodišnjeg Salona Vlado Solariček, majstor fotografije i jedan od vodećih zagrebačkih autora na području izlagačke fotografije, odabrao je 210 crno-bijelih i 21 kolor-fotografiju, dakle oko 5% materijala iz fundusa koji mu je bio stavljen na dispoziciju — moram istaknuti da je to u odnosu na uobičajene »norme« neobično oštar selektivni kriterij. Moglo bi se shodno tome očekivati da će odabrani eksponati predstavljati, ako ne vrh svjetske izlagačke fotografije, a ono bar jedan rijedak, neobično ugodan doživljaj. Na žalost, ja to za sebe ne bih mogao reći, jer je za mene to bilo sve prije nego — veliki doživljaj.

U oblasti ekološke fotografije, naravno s izrazitim osobinama snažnog protesta, u žanru koji postaje sve značajniji u suvremenom svijetu fotografske vizualizacije, dva se rada napose ističu: »Abnormal« Finca Tapija Huhtanena i »Polutie« Belgijanca Gastona Weirtha. Oba eksponata pokazuju ne samo izrazitu vrijednost u literarnom smislu (agresivni protest protiv zagađivanja prirode), nego i prvorazrednu kvalitetu fotografskog uobličavanja. U žanru više ili manje standardne ambijentalne fotografije (u smislu literarnog sadržaja) treba posebno istaći radove zagrebačke autorice Danijele Lušin, napose eksponat s oznakom »B«. Te iste eksponate vidjeli smo nedavno i na izložbi zagrebačkih autorica u Gradskom muzeju, ali u većem povećanju, koje je mnogo bolje iskazalo vrijednost tih ostvarenja. U svakom slučaju, imam dojam da je jugosla-

venska fotografija s Danijelom Lušin dobila izvanredno nadarenog autora. U istoj grupaciji treba jednako akcentirati i odlične radove sovjetskih autora Z. Bulgakovsa »Magla« (fini kontrasti izvedeni u zrnatoj grafici) i napose Ilmarsa Apkalnsa »Stari grad«, koji u ovom žanru znači nesumnjivo trajnu vrijednost. I rad Petra Sikule »Rakovina zeme« sadržajno je i tonski izvanredno oblikovan (napose impresivno djeluje šljaka koja izgleda poput vulkanske lave). Od jugoslavenskih autora jedino je još I. Hečimović prezentirao uvjerljiviju realizaciju (»Čelični pejzaž No. 1«). U grupaciji slika u kojoj povezano djeluju ambijent i čovjek vrlo sugestivno djeluje slika Gabora Kerekesa »Öreg paraszt« (Mađarska), realizirana širokokutnim objektivom. Vrlo dobro djeluje i eksponat sovjetskog autora Apkalnsa »To Fly IV«.

U žanru pejzažne fotografije — u klasičnim tematskim pristupima — dva se rada posebno izdvajaju svojim neospornim, rekao bih trajnim, vrijednostima: »Krajina« Miroslava Bileka (ČSSR) i »Climat« Emila Gitsa (Belgija). Oba su najbolje što se danas u tom žanru može načiniti, i najbolje zastupaju onaj izraz koji se može definirati kao »strukturalni (u foto-emulzijskim rezultatima) ekspresionizam«. Jugoslavenski su autori, već tradicionalno okrenuti prema pejzažu, bili ovom prilikom dobro zastupljeni, mislim tu prije svega na dva fotosa Stanka Vrtovca — »1« i »4«, rad Janeza Marenčiča — »Sonce« i Vojka Bizjaka — »Casa bianca«.

U žanru fotografskih realizacija u kojima je autorova preokupacija čovjek u trenucima svog svakodanog života, žanru koji je na prošlom (16) salonu imao centralno mjesto, ovaj puta nije bilo nekih izuzetnijih vrijednosti. Treba istaći radove Ane Lazukić »Doručak« (Jugoslavija), Rogera Simona »Povratak« (Francuska) i Antonija Munsu Gonzalesa »Čovjek« (Španjolska). Lazukićkina mi se fotografija čini najsvježijom, Simonova se slika ističe grafičkom čistoćom, a Gonzalesova dobrim bressonovskim »štimungom«.

U oblasti portretne fotografije zacijelo je najbolji rad maločas spomenute jugoslavenske autorice Ane Lazukić »Mimi«. To je čisto i jednostavno načinjen portret renesanskog karaktera, ali suvremeno viđen. Treba izdvojiti i fotos Belgijanca Andréa Turpina »Au rout du chemin«, dobro komponiran i tonski dobro moduliran, vrlo ekspresivni ženski portret. Radovi M. Druarta, K. Henclowskog, E. Kneidingera, R. Maiera, D. Mirkovića, J. Pifferta i F. Rodriguesa korektna su ostvarenja, koja ipak neće ostati u trajnijem sjećanju. Portretna se fotografija na ovom salonu, iako brojem radova dobro zastupljena, nije uspjela pokazati kao žanr koji nam je — osim dva spomenuta ra-

da — mogao pružiti više od standardnog, viđenog, pa i ispodprosječnog.

Jedan portretu srodan žanr — kompozicija, a unutar nje posebno tzv. grupni portret — pokazao je u prosjeku znatno svježije i kvalitetnije realizacije. I ovdje treba napose izdvojiti dva vrlo jednostavno komponirana, ali neobično uspjela ostvarenja. Kazlauskasovo »Takmičenje orača« (SSSR) ima jednostavan sadržaj: ekipa takmičara postrojena na njivi ispred svojih traktora. Ali slika se sastoji od izvrsnih kontrasta: tamna odjeća — bijele »pregače« s takmičarskim brojevima, tamni i bijeli oblaci, tvrda faktura zemlje — sve tonski izvrsno uobličeno, realizirano širokokutnim objektivom. Slika Miroslava Bileka »Dvoje« (ČSSR), nasuprot Kazlauskasovoj, prvenstveno je literarnog sadržaja: tema »Isusa i Marije« u osuvremenjenoj portretnoj verziji. Kompozicijski je to često viđen raspored figura (glava djevojke u prvom planu, izoštrana; poprsje muškarca u drugom planu, neoštro). Uspješnost je slike prije svega u karakteru ženskog lika, koji ima nesumnjive »filmske kvalitete«, koji — duhom odsutan — gleda »u prazno«, dok je muški lik više »garnirung« slike, te služi za razbijanje crne pozadinske plohe. Psihološke osobine ženskog lika potcrtane su rasvjetom u lice koja je sjene svela na minimum, a duhovnu odsutnost naglasila do maksimuma. U toj grupi eksponata treba još istaknuti radove Renée Guignarda »Motoristi« (Francuska) i J. Kouta »Pouto« (ČSSR), a u oblasti »uobičajene« kompozicije fotose Jaceka Fijaljkovskog »August« (Poljska) i Jaceka Kukielke »Kompozicija« (također Poljska).

Akt-fotografija je na ovogodišnjem salonu jedan od najslabije prezentiranih fotografskih žanrova, unatoč općenito velikom interesu za tu tematiku. Možda je najbolja od svih slika »Mladost« Léona Balodisa (SSSR), više po dobrim tonskim modulacijama nego po sa-

moj, vrlo često viđenoj, kompoziciji figure. Piffertov »Bornival« (Belgija) ističe se dobro odabranim ambijentom u koji je figura smještena, što u suvremenim nastojanjima u ovom žanru igra sve veću ulogu. Schmidtzova »Hipi-djevojka« usmjerena je na crno-bijele svjetlosne kontraste i akcentiranje fakture puti (tvrdo kopiranje). Tonski je korektna i slika R. Mollesa »Na prozoru«. Ostalo nije vrijedno spomena, jer je svedeno isključivo na голу prisutnost.

»Simbolika« je, nasuprot prethodno opisanoj grupi eksponata, žanr koji nije zastupljen s mnogo eksponata, ali zato ima nekoliko izuzetno dobrih realizacija. Na prvom bih mjestu htio ovdje nešto reći o radu Đoke Milekića »Posljednje svjetlo«, jednoj od najboljih slika ove izložbe, načinjenoj na temu seoskog sprovoda. Donje dvije trećine slike realizirane su normalnim objektivom, gornja je trećina slike umontirana, i predstavlja seoski ambijent izveden širokokutnim objektivom, ali postavljen naopako, tako da je slika »zatvorena« s donje i gornje strane, s horizontom u sredini slike — donja je polovica obuhvaćena literarnim segmentom (pogreb), gornji je dio surrealan — oblaci i »obrnuti« svijet. Na temu sprovoda ima još jedan jugoslavenski prilog ovom žanru: fotos Dragutina Radana »Adio homine«. Slika je jednostavne kompozicije — u blatom i vodom prekrivenom putu vidi se odraz triju pravoslavnih svećenika; od njih samih vide se tek noge i donji dio mantije — sve je bitno dano u tim odrazima na kišom zalivenom seoskom putu, atmosfera posljednjeg ispraćaja i čitavo veliko »ništa« što poslije toga dolazi. Slika Rolanda Rösenera »Židovsko groblje« treća je fotografija koja je vezana uz temu smrti. Ona je tonski izvrsno načinjena, i u masi gotovo istih, poput šume usađenih kamenih spomenika ima nečeg jezovitog, pogotovo kad pred očima imamo i sam naslov slike. Vauthierova fotografija »Kugla broj 181 D« posve je drugačijeg karak-

tera, jer njegova bijela kugla pred tamnim žbunjem zahtijeva pogađanje smisla, a ne nudi nikakve odgovore.

U oblasti »montaže«, žanra koji je uvijek znao ponuditi duhovita rješenja, treba prije svega istaknuti dva rada Miroslava Bileka, od kojih je bolji »Šuma«, udvojena slika ženskog akta u šumi, toniranoj, kao i sve Bilekove slike, u sepiasto smeđoj boji. Dobar je i Boinetov rad »Prozor« (Francuska), »udvojenik« poluakt dobre tonske obrade, i fotos »Fantastični svijet« sovjetskog autora W. Butyrina. U stanovitom smislu uz taj je žanr vezana i opisana slika Đoke Milekića. Blizak je ovoj grupi žanr »fantastike« u fotografiji, koji je obično zastupljen vrlo malobrojnim eksponatima. Ovdje treba spomenuti rad Ernesta Brulea »Pariški zid br. 5«.

Sekcija fotografike bila je zastupljena s mnogo radova, ali bez originalnijih rješenja. Dva eksponata izdvojila su se uočljivijom kvalitetom: »Snovi prošlosti« (»Dreams from the past«) Askoa Salmija (Finska), dobro načinjena, grafički čista i literarno dobro osmišljena montaža, kojoj je dodijeljena zlatna plaketa ovogodišnjeg salona, te »Eveline« G. F. Gerbera (SR Njemačka), vrlo uspjeti portret u kojemu je grafički tretman neosporno funkcionalno primijenjen. I ostale tri Salmijeve fotografike (»Alex«, »Izlaz« i »Urbanizacija I«) vrlo su dobro napravljene, a to vrijedi i za »Baru« Nine Vranića i »Svježi snijeg« B. Babanova (SSSR). U cijelom tom skupu odskaače kao cjelina kolekcija finskog autora A. Salmija. »Mrtvoj straži« M. B. Bukve (Jugoslavija) pripada »čast« neosporno najgore slike u ovoj sekciji i jedne od najlošijih slika čitavog salona. Na ovogodišnjem salonu relativno su brojniji bili zastupljeni i eksponati koje bismo determinirali nazivom »multiplikati«. Riječ je o slaganju istih ili vrlo sličnih, manjih slika u jednu, dvije ili tri kolone. Ideja je očigledno nastala po uzoru na kontakt-kopije filmova

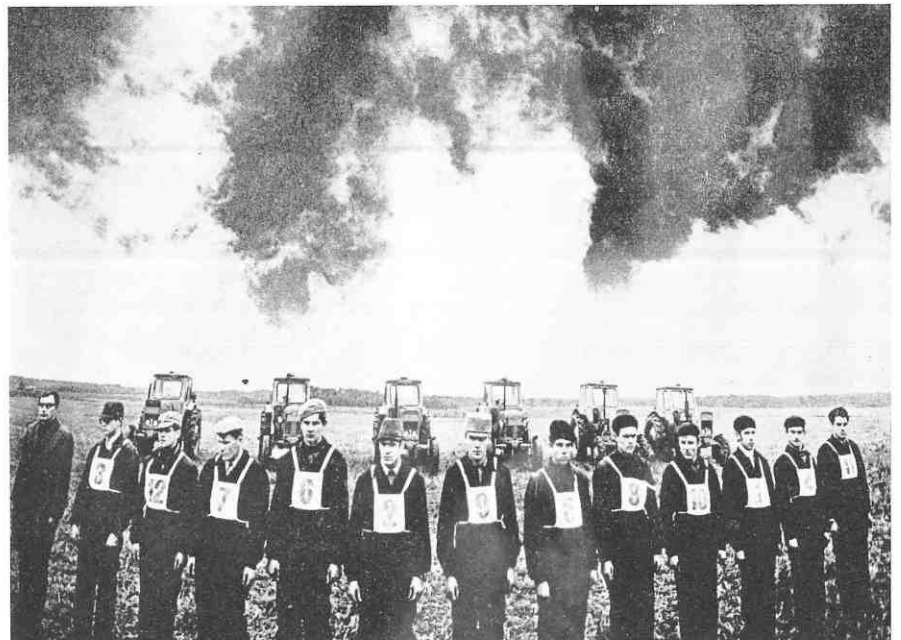
u traci, dok još nisu razrezani. Najtipičniji primjer takvog pristupa pokazuju fotosi Tine Scharler (Austrija) »O. T. 1« i »O. T. 2«, koja je 9 fotosa malog formata (oko 6 x 6 cm) kaširala na tamnu podlogu, montirani fotos obrubila bijelim paspulom, a na paspartu još ponešto nalijepila (nešto kao leteće prozore). Da bi se slika mogla dobro proučiti, bilo bi potrebno imati dosta jako povećalo, i teško je dokučiti svrhu takvih tretmana. Čini se da se i jugoslavenskim autorima dopao taj postupak, valjda zbog želje da svojoj publici ponude nešto »novo«. Ali eksponati Marijana Kukeca (»Repeticija II«), Milana Pavića (»Svjetlost III«) i Ante Škrobonje (»Ponedjeljak, utorak, srijeda«) teško da će izazvati bilo kakve emocije — osim ravnodušnosti.

Kolor-sekcija, već tradicionalno loša, svedena na samo 21 eksponat, ove je godine još slabija i nema sumnje da je, bar u relacijama izlagačkih nastojanja, ovdje riječ o evidentnoj krizi. Samo jedan fotos ima natprosječnu vrijednost — »Brod« Rolfa Vossa (SR Njemačka;

zlatna plaketa salona); korektna je slika Chr. Kiessa »Jesenja šuma« (SR Njemačka). Najbolju (ili jedinu dobru) kolekciju pokazao je zatrebački autor Petar Dabac.

Najbolji je autor 17. salona Miroslav Bilek iz Čehoslovačke. To je autor neobične stvaralačke imaginacije, koji je u tri različita tematska žanra mogao pružiti svaki put nešto autentično. Ako je taj skup fotosa, koji smo vidjeli, njegov standardni nivo fotografske vizualizacije, onda je pred nama čovjek koji će nesumnjivo imati svoje mjesto u povijesti svjetske fotografije.

Najbolja pojedinačna fotografija po mom je sudu »Posljednje svjetlo« Đoke Milekića, slika koju ćemo dugo pamtiti, slika koja će sintezom stvarnog i nestvarnog s izuzetnom snagom pobuditi osjećaj da se nalazimo na pragu nekog drugog, nedokučivog svijeta. Jednako ćemo se sjećati Gitsovog »Climata«, pejzaža neobične dramske snage, Huh-tanenovog »Abnormalnog«, Radanovog videnja pogreba (»Adio homi-

ne»), Kazlauskasovih takmičara, De Weirthovog ekološkog protesta, tvorničkih ambijenata gledanih očima Danijele Lušin, Apkalnsovog »Staroga grada« i Lazukićkinih ženskih likova. I imat ćemo osjećaj da nismo uzalud došli, jer se u svijetu fotografije zbiva nešto što nas može uzbuditi, što ima neki dublji smisao od gole faktografske interpretacije.

Na žalost, to je samo dio izložbe, recimo 10% od onoga što je izloženo. Ostalo je prosječno u granicama boljega ili onoga što se može tolerirati. Ali ima i eksponata kojima nije mjesto na jednoj reprezentativnoj manifestaciji. Najslabiji je autor na izložbi — to je moje apsolutno subjektivno stajalište — Ivan Dvoršak. Tri njegove slike (»DI 3-1«, »DI 3-2« i »DI 3-3«), koje bi vjerojatno željele sugerirati otuđenost ili prazninu — govore jedino o praznini u autorovoj stvaralačkoj imaginaciji. Najslabija je slika izložbe Bukvina »Mrtva straža«, ali su blizu njoj i Kranjcova »Jeklena jedra«, Eterovićeve »Kornati II«, Škrobonjin »Ponedjeljak, utorak, srijeda«, Vucelićkin »Detalj«, Zdravčeva »Zima I«, Girusov »Reifwalde«, Koutova »Odpoledni siesta«, Lattuadin »Giardino publico«, Szaboov »Gerüst«, Vanharenov »Reverie« — da spomenem samo one najagresivnije promašene realizacije. Taj skup slika nije dorastao ni nekoj drugorazrednoj provincijskoj izložbi — i, na žalost, moram reći da jugoslavenski autori u toj škupini imaju priličan udio.

Jugoslavenski udio na ovoj izložbi kreće se, dakle, u krajnostima: između najboljeg i najgoreg ostvarenja na salonu. Pozitivno je pri tom da najbolji dio naše selekcije zastupaju manje poznati ili gotovo nepoznati autori: Milekić, Radan, Danijela Lušin, Ana Lazukić, V. Bizjak, D. Mirković (»Večernja izmaglica«), dok su od poznatih izlagača samo Stanko Vrtovec i Janez Marenčič bili na nivou svoje dobre reputacije. Ispod svojih mogućnosti bio je predstavljen Nino Vranić, a

najveće razočaranje salona bila je Zlata Vucelić, nesumnjivo nadarena autorica, koja se — čini mi se — trenutno nalazi u krizi, jer portali, fasade i cvijeće, kojima se bavi u posljednje vrijeme, daleko su od ostvarenja koja smo vidjeli prije koje dvije godine. A niz poznatih jugoslavenskih izlagača nije pokazao interes ni za sudjelovanje na ovoj manifestaciji.

Najbolji segment i ovogodišnjeg salona bio je već tradicionalno izvanredan katalog u dizajnu Mitje Komana. U biblioteci svakog fotografa taj će katalog imati svoje mjesto dostojno pažnje. Nasuprot tome, plakat je (autor mi nije poznat) posve nefunkcionalan i promašen. To je isto tako mogao biti plakat za Zagrebački velesajam, za takmičenje u desetoboju ili za tvornicu konzervi. Organizacija izložbe (»Foto-klub Zagreb«) bila je po običaju — besprijekorna.

hdlu počeci

galerija karas hdlu zagreb

8. svibnja — 8. lipnja 1975.

guido quien

Hrvatsko društvo likovnih umjetnika izložbom »Počeci« na doličan način otvara svoju novu galeriju. Međutim, još jednom je povjesničar umjetnosti obavio nezahvalan posao. Trebalo je sastaviti skupnu izložbu, iza koje stoji jedno udruženje. Pravo sudjelovanja dobili su oni živi ili već pokojni umjetnici koji su bili članovi tog društva u određenom poslijeratnom razdoblju. Odmah moramo kazati da takav sindikalni stav ide na uštrb one točke pravilnika istog društva, koja zahtijeva »održanje i isticanje kvalitetnog nivoa«.

Premda se autor izložbe skromno smatra samo »izvršiteljem profesionalnog zadatka«, ipak ona nosi autorski biljeg. Ako ni zbog čega, a ono jer je tek »jedno od mogućih rješenja«. Ali ne samo zbog toga. Ne želeći ponavljati već učinjeno, realizator je najprije izbjegao djela takozvanog tendencioznog realizma. Njih smo lani vidjeli u Zagrebu na dvije izložbe. Sličan princip primijenjen je i kod daljnjeg izbora: pokazati manje viđena a što kvalitetnija djela. Tako imamo na okupu mnoga rana a već zrela ostvarenja,